

Zakon o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/(pristojnosti in naloge pokrajine z uvodnimi pojasnili)
(osnutek)**K a z a l o:**

1	Pregled pristojnosti in nalog pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	1
1.1	Pravna podlaga.....	1
1.2	Pristojnosti in naloge pokrajinskega sveta po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	2
1.2.1	Akti pokrajinskega sveta po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	2
1.3	Pristojnosti in naloge predsednika pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	3
1.3	Akti predsednika pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	3
1.4	Pristojnosti in naloge pokrajinske uprave po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	3
1.4.1	Akti pokrajinske uprave po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	3
2	Ocena finančnih in drugih posledic izvajanja določil Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	3
3	Uvodna pojasnila k pristojnostim in nalogam pokrajine s predlogom sprememb in dopolnitev Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/.....	4
3.1	Varstvo kulturne dediščine.....	4
3.1.1	Lastninska pravica na dediščini.....	4
3.1.2	Vzpostavitev varstva kulturne dediščine.....	5
3.1.2.1	Nepremični spomeniki lokalnega pomena.....	5
3.1.2.2	Premični spomeniki lokalnega pomena in žive mojstrovine.....	6
3.1.3	Skupne določbe glede razglašanja.....	7
3.1.3.1	Začasna razglasitev.....	7
3.1.3.2	Prenehanje statusa spomenika.....	7
3.1.3.3	Varstvena območja dediščine.....	7
3.1.3.4	Sofinanciranje programa pokrajine za obnovo spomenika.....	7
3.1.3.5	Dolžnost varovanja spomenikov.....	7
3.1.3.6	Vlaganje javnih sredstev.....	8
3.1.3.7	Odškodnina za razvrednotenje.....	9
3.1.4	Predkupna pravica in razlastitev.....	9
3.1.5	Lokalna javna služba varstva dediščine.....	9
3.1.6	Financiranje izvedbe posebnih inšpekcijskih ukrepov.....	10
	Uporabljene kratice.....	10
	Viri.....	10

1 Pregled pristojnosti in nalog pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/**1.1 Pravna podlaga**

tč.	predpisi, ki so podlaga za sprejem predpisa	določba	pojasnilo
1	Ustava Republike Slovenije /Ustava RS/ Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a	5. člen 73. člen	1
tč.	predpis	določba	pojasnilo
1.1	Zakon o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/ Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11-ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16, 21/18-ZNOrg		2

1.2 Pristojnosti in naloge pokrajinskega sveta po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	pristojnosti in naloge pokrajinskega sveta	določba	pojasnilo
1	Odloči o odtujitvi spomenika lokalnega pomena.	6. člen	3
2	Na predlog muzeja, katerega ustanoviteljica je pokrajina odloči o odtujitvi premične dediščine.	6. člen	3
3	Sredstva dosežena s prodajo dediščine ali spomenika v lasti pokrajine, v proračunu nameni za ohranitev, vzdrževanje, oživljanje ali nakup dediščine ali spomenika.	6. člen	3
4	Z odlokom razglasi (nepremični) spomenik lokalnega pomena.	13. člen	7
5	Z vlado sklene sporazum o skupnem ohranjanju območja, na katerem je dediščina.	14. člen	8
6	Pred sprejemom odloka o razglasitvi spomenika pridobi soglasje ministra, pristojnega za ohranjanje narave.	16. člen	9
7	Z odlokom razglasi (premični) spomenik lokalnega pomena.	19. člen	10
8	Z odlokom razglasi nesnovno dediščino posebnega pomena.	20. člen	11
9	Sprejme odlok o začasni razglasitvi dediščine za spomenik.	21. člen	12
10	Odloči o prenehanju statusa spomenika lokalnega pomena.	23. člen	13
11	Poda mnenje k predvideni določitvi varstvenega območja dediščine.	25. člen	14
12	V proračunu lahko zagotovi sredstva, ki so potrebni za varovanje, oživljanje spomenika lokalnega pomena ali izvedbo drugih ukrepov varstva spomenika.	40. člen	18
13	V proračunu zagotovi sredstva za varovanje, oživljanje nesnovne dediščine posebnega pomena ali za izvedbo drugih ukrepov varstva nesnovne dediščine.	40.a člen	18
14	Sprejme program varstva in oživljanja nesnovne dediščine posebnega pomena.	40a člen	18
15	V odloku o razglasitvi (nepremičnega) spomenika lokalnega pomena določi, da ima pokrajina predkupno pravico.	62. člen	20
16	Odloči o uveljavitvi predkupne pravice na spomeniku lokalnega pomena ali nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena.	62. člen	20
17	Odloči o prenosu predkupne pravice na (nepremičnem) spomeniku lokalnega pomena na tretjo osebo.	62. člen	20
18	Lahko ustanovi organizacijo, ki izvaja izbirno lokalno javno službo varstva nepremične dediščine.	99. člen	23
19	Ustanovi muzej za zagotavljanje javne službe varstva premične in nesnovne dediščine.	101. člen	24

1.2.1 Akti pokrajinskega sveta po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	akti pokrajinskega sveta	določba	pojasnilo
1	Sklep o odtujitvi spomenika lokalnega pomena.	6. člen	3
2	Sklep o odtujitvi premične dediščine.	6. člen	3
3	Odlok o razglasitvi (nepremični) spomenik lokalnega pomena.	13. člen	7
4	Sporazum o skupnem ohranjanju območja, na katerem je dediščina.	14. člen	8
5	Odlok o razglasitvi (premični) spomenik lokalnega pomena.	19. člen	10
6	Odlok o razglasitvi nesnovno dediščino posebnega pomena.	20. člen	11
7	Odlok o začasni razglasitvi dediščine za spomenik.	21. člen	12
8	Sklep o prenehanju statusa spomenika lokalnega pomena.	23. člen	13
9	Mnenje k predvideni določitvi varstvenega območja dediščine.	25. člen	14
10	Proračun pokrajine.	40. člen 40.a člen	18
11	Program varstva in oživljanja nesnovne dediščine posebnega pomena.	40a člen	18
12	Sklep o uveljavitvi predkupne pravice na spomeniku lokalnega pomena ali nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena.	62. člen	20

13	Sklep o prenosu predkupne pravice na (nepremičnem) spomeniku lokalnega pomena na tretjo osebo.	62. člen	20
14	Odlok o ustanovitvi organizacijo, ki izvaja izbirno lokalno javno službo varstva nepremične dediščine.	99. člen	23
15	Odlok o ustanovitvi muzeja za zagotavljanje javne službe varstva premične in nesnovne dediščine.	101. člen	24

1.3 Pristojnosti in naloge predsednika pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	pristojnosti in naloge predsednika pokrajine	določba	pojasnilo
1	Vodi postopek razglasitve spomenika lokalnega pomena.	12. člen	6
2	Z ministrstvom sklene pogodbo o sofinanciranju programa obnove spomenikov iz državnega proračuna.	35. člen	15
3	Z lastnikom spomenika lokalnega pomena sklene pogodbo, s katero se določi nadomestilo lastniku lokalnega spomenika.	39. člen	17
4	Z lastnikom spomenika oziroma investitorjem sklene pogodbo o vlaganju javnih sredstev za varovanje, oživljanje spomenika lokalnega pomena ali izvedbo drugih ukrepov varstva.	40. člen	18
5	Z nosilcem nesnovne dediščine sklene pogodbo o vlaganju javnih sredstev za varovanje in oživljanje nesnovne dediščine.	40.a člen	18
6	Od investitorja nedovoljenega posega zahteva odškodnino zaradi razvrednotenja spomenika lokalnega pomena.	41. člen	19
7	Latnika (nepremičnega) spomenika lokalnega pomena obvesti o uveljavitvi predkupne pravice na (nepremičnem) spomeniku lokalnega pomena oziroma na zemljišču v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena.	62. člen	20
8	Pokrajinskemu svetu predlaga razlastitev nepremičnega spomenika lokalnega pomena.	63. člen	21

1.3 Akti predsednika pokrajine po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	akti predsednika pokrajine	določba	pojasnilo
1	Pogodba o sofinanciranju programa obnove spomenikov iz državnega proračuna.	35. člen	15
2	Pogodbo o nadomestilu lastniku lokalnega spomenika.	39. člen	17
3	Pogodba o vlaganju javnih sredstev za varovanje, oživljanje spomenika lokalnega pomena ali izvedbo drugih ukrepov varstva.	40. člen	18
4	Pogodba o vlaganju javnih sredstev za varovanje in oživljanje nesnovne dediščine.	40.a člen	18

1.4 Pristojnosti in naloge pokrajinske uprave po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	pristojnosti in naloge pokrajinske uprave	določba	pojasnilo
1	Odloči o zahtevku lastnika spomenika lokalnega pomena do nadomestila.	39. člen	17
2	Izvaja inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb ZVKD-1.	109. člen*	25

* Predlog sprememb in dopolnitev zakona.

1.4.1 Akti pokrajinske uprave po Zakonu o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

tč.	akti pokrajinske uprave	določba	pojasnilo
1	Odločba o nadomestilu lastniku spomenika lokalnega pomena.	39. člen	17

2 Ocena finančnih in drugih posledic izvajanja določil Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

Izvajanje določil Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/ ima finančne posledice za državni proračun v okviru prerazporeditve finančnih sredstev med državo in pokrajino v sorazmerju z decentraliziranimi pristojnostmi.

Okvirna ocena sredstev za financiranje pristojnosti in nalog po določilih Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/ znaša ... EUR.

3 Uvodna pojasnila k pristojnostim in nalogam pokrajine s predlogom sprememb in dopolnitev Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

- 1 V 5. členu **Ustava RS** med t.i. pozitivnimi obveznostmi države, to je zakonodajne, sodne in izvršilne veje oblasti, določa ohranjanje naravnega bogatstva in kulturne dediščine. Razlika med pozitivnimi in negativnimi obveznostmi države se smiselno prekriva z razliko med storitvami (commissions) in opustitvami (omissions). Pri pozitivnih obveznostih ne zadošča, da se država zgolj pasivno vzdrži določenih kršitev. Pozitivna obveznost jo zavezuje k minimumu aktivnega ravnanja. Pozitivna zavezanost k navedeni skrbi za ohranjanje naravnega bogatstva in kulturne dediščine iz navedenega 5. člena se smiselno navezuje na konkretizacijo 73. člena Ustave RS. Navedeni 73. člen v prvem odstavku zavezuje vsakogar k varovanju naravnih znamenitosti in redkosti ter kulturnih spomenikov, medtem ko državo in lokalne skupnosti v drugem odstavku zavezuje k skrbi za ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Obveznost države in lokalnih skupnosti je nekoliko širša, čeprav je vprašanje ali je ustavodajalec res zasledoval tak cilj. Naravne znamenitosti in redkosti so del naravnih vrednot, ki po opredelitvi zakonodajalca obsegajo vso naravno dediščino, kulturni spomeniki pa po zakonodajalcu predstavljajo del kulturne dediščine. Vendar je treba določbo prvega odstavka 73. člena Ustave RS razlagati široko. To je storil tudi zakonodajalec, ki tako na področju varstva naravne dediščine kot tudi na področju kulturne dediščine zavezuje vsakogar k njenemu varovanju oziroma k opustitvi ravnanj, ki bi ogrožala njen pomen. Tudi pojma varovati in ohranjevati je potrebno razlagati v njuni medsebojni povezavi in prepletenosti. (Šturm et al., 1991: 112-116, 707)

3.1 Varstvo kulturne dediščine

- 2 Načine varstva kulturne dediščine ter pristojnosti pri njenem varstvu z namenom omogočiti celostno ohranjanje dediščine določa **Zakon o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/**. V pojasnilo moramo navesti, da so dediščina dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet etične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas. Dediščina se deli na materialno in živo dediščino. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina. Celostno ohranjanje dediščine se uresničuje v razvojnem načrtovanju in ukrepih države, pokrajin in občin tako, da dediščino ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena vključujejo v trajnostni razvoj. (1. člen ZVKD-1)
- 3 Varstvo dediščine je v javno korist, slednja pa se določa v skladu s kulturnim, vzgojnim, razvojnim, simbolnim in identifikacijskim pomenom dediščine za državo, pokrajine in občine. Javna korist varstva dediščine obsega: • identificiranje dediščine, njenih vrednot in vrednosti, njeno dokumentiranje, preučevanje in interpretiranje, • ohranitev dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo, • omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej vsakomur, še posebej mladim, starejšim in invalidom, • predstavljanje dediščine javnosti in razvijanje zavesti o njenih vrednotah, • vključevanje vedenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje, • celostno ohranjanje dediščine, • spodbujanje kulturne raznolikosti s spoštovanjem različnosti dediščine in njenih interpretacij ter • sodelovanje javnosti v zadevah varstva. Pokrajine uresničujejo javno korist varstva tako, da organizirajo in podpirajo dejavnosti in navedena ravnanja in izvajajo ukrepe na podlagi ZVKD-1. Pri uresničevanju javne koristi varstva dediščine pokrajine sodelujejo z lastnicami in lastniki dediščine, poslovnimi subjekti, nevladnimi organizacijami in civilno družbo v okviru, ki ga določajo zakoni in strategija varstva dediščine (iz 73. člena ZVKD) (2. člen ZVKD-1).

3.1.1 Lastninska pravica na dediščini

- 4 Kot določa ZVKD-1 je arheološka najdba ali arheološka ostalina, ki je premičnina in jo kdorkoli najde ali drugače pridobi s površja zemlje, iz zemlje ali vode na ozemlju Republike Slovenije, lastnina države, če se po postopku po 10., 26., 31., 53. ali 135. člena ZVKD ugotovi, da je dediščina. Ta določba pa ne velja za arheološke najdbe, ki izvirajo iz vojnih grobišč, za katere je lastništvo ugotovljeno. ZVKD-1 določa, da se spomenik v lasti pokrajine, ki je arheološka najdba ali arheološko najdišče ali je zavarovan na podlagi posebnih predpisov ali mednarodnih pogodb, katerih podpisnica je Republika Slovenija, ne sme odtujiti. Drug spomenik v lasti pokrajine se sme izjemoma odtujiti le, če se s tem izboljšata njegova ohranitev in javna dostopnost ter zagotovi taka uporaba, ki je skladna z družbenim pomenom spomenika. Odločitev o odtutitvi spomenika lokalnega pomena sprejme pokrajina (pokrajinski svet), ki je spomenik razglasila. Ob navedenem moramo opomniti, da je prepovedano odtujiti tudi premično dediščino, ki je v lasti pokrajine, razen če gre za izmenjavo, ki pomeni bistveno dopolnitev muzejske zbirke, o čemer, na predlog muzeja, odloča pristojni organ pokrajine (pokrajinski svet), ki je ustanoviteljica muzeja. Sredstva, ki jih pokrajina doseže s prodajo dediščine ali spomenika v lasti pokrajine, se lahko namenijo le za ohranitev, vzdrževanje, oživljanje ali nakup dediščine ali spomenika (6. člen ZVKD-1).

3.1.2 Vzpostavitev varstva kulturne dediščine

3.1.2.1 Nepremični spomeniki lokalnega pomena

- 5 Nepremična dediščina, ki: • predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti, • je pomemben del prostora ali dediščine Republike Slovenije ali njenih regij ali • predstavlja vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo in prostorom, se lahko zaradi svojega posebnega pomena za pokrajino razglasi za spomenik (lokalnega pomena). Nepremični spomenik se lahko razglasi kot posamezni spomenik ali kot spomeniško območje. Kot posamezni spomenik se razglasi posamezna nepremičnina (stavba, objekt ali druga nepremičnina, ki so ali zgrajene ali sestavljene ali oblikovane z naravnimi sestavinami po načelih krajinske arhitekture ali so arheološko najdišče), kot spomeniško območje pa območje dediščine (enovita skupina stavb, naselje ali njegov del, večje arheološko najdišče ali območje kulturne krajine, ki ima kot celota vrednote dediščine in je medsebojno dovolj povezana, da sestavlja topografsko določljivo celoto nepremične dediščine). Del nepremičnega spomenika je tudi njegova neposredna okolica ter pritikline, ki z nepremičnim spomenikom sestavljajo prostorsko, funkcionalno ali pomensko celoto. Pritikline postanejo spomeniki z razglasitvijo nepremičnega spomenika, če so vpisane v inventarno knjigo spomenika v skladu s predpisom iz drugega odstavka 18. člena ZVKD-1 (11. člen ZVKD-1).
- 6 Postopek razglasitve spomenika lokalnega pomena vodi pristojni organ pokrajine (predsednik pokrajine). Predlog za razglasitev spomenika lokalnega pomena pripravi Zavod za varstvo kulturne dediščine. O pripravi predloga za razglasitev mora pristojni organ pokrajine seznaniti lastnike dediščine, ki naj bi se razglasila za spomenik, ter jim dati možnost, da podajo svoje mnenje v zvezi z razglasitvijo. Lastniki se obveščajo praviloma po pošti ali z javnim naznanilom, če je ta način zaradi večjega števila, težke dosegljivosti ali neznanega naslova primernejši (npr. na nepremičnini, katere razglasitev se predlaga, v uradnem glasilu, v sredstvih javnega obveščanja ali na drug primeren način). Kadar pa se izvede javna obravnava, tovrstno obveščanje ni potrebno. Javna obravnava se mora izvesti, če gre za razglasitev spomeniškega območja. O javni obravnavi se javnost obvesti z objavo datuma obravnave, načinom dostopnosti gradiv, rokov za podajo mnenj in navedbo organa, ki mnenja sprejema. Obvestilo o obravnavi se objavi v vsaj enem javnem sredstvu obveščanja najmanj deset dni pred javno obravnavo. V času do javne obravnave mora biti zagotovljen javen dostop do gradiv, ki so predmet javne obravnave. Na javni obravnavi se predstavijo razlogi za razglasitev, osnutek akta o razglasitvi in kartografska dokumentacija. Vsakdo ima možnost, da ustno ali pisno poda svoje mnenje v zvezi z razglasitvijo. Zavod se mora do mnenj opredeliti (12. člen ZVKD-1).
- 7 Spomenik lokalnega pomena se, po izvedenem postopku, razglasi z odlokom pokrajinskega sveta, ki obsega zlasti: • identifikacijo spomenika, vključno z določitvijo meje spomenika tako natančno, da so meje določljive v naravi in zemljiškem katastru, • vrednote, ki utemeljujejo razglasitev za spomenik, • varstveni režim spomenika, • vplivno območje, kadar je to zaradi zagotavljanja prostorske celovitosti spomenika potrebno, vključno z določitvijo meje vplivnega območja tako natančno, da so meje določljive v naravi in zemljiškem katastru, • varstveni režim v vplivnem območju, • morebitno obveznost javne dostopnosti spomenika, • zahteve glede upravljanja ter morebitno obveznost sprejema načrta upravljanja in • podatke o inventarni knjigi premičnin, ki so

sestavni del spomenika, in pristojni organizaciji, če se skupaj z nepremičnim spomenikom razglašajo tudi premečnine, ki so njegov sestavni del. Na podlagi odloka o razglasitvi se pravni status nepremičnega spomenika in njegovega vplivnega območja, če je obveznost vpisa za vplivno območje določena z odlokom o razglasitvi, zaznamuje v zemljiški knjigi kot zaznamba nepremičnega spomenika. Pokrajinski svet, ki je spomenik razglasil, pošlje akt o razglasitvi na pristojno zemljiško knjigo. Vpis nepremičnega spomenika v zemljiško knjigo se opravi po uradni dolžnosti. Zaznamba nepremičnega spomenika v zemljiško knjigo se ne izvede za spomeniška območja, razen v delih, ki obsegajo arheološka najdišča ali v delih, kjer zahtevo za zaznambo določi odlok o razglasitvi (13. člen ZVKD-1).

- 8 Ob navedenem načinu razglasitve spomenika se lahko na teritorialno obsežnejšem območju dediščine z razvojnimi problemi in izzivi vlada in pokrajina, na območju katere je dediščina, dogovorita za skupno ohranjanje območja s sporazumom. K sporazumu lahko pristopijo drugi subjekti, ki imajo na območju pomembne razvojne naloge ali pristojnosti za izvajanje posameznih razvojnih politik. Navedeni sporazum obsega obveznosti in pravice podpisnikov glede varstva in oživiljanja, razvojnega načrtovanja, urejanja prostora in izvajanja mednarodnih pogodb, katerih podpisnica je Republika Slovenija. Na podlagi navedenega sporazuma vlada razglasi območje za spomenik državnega pomena za obdobje veljavnosti sporazuma, vendar največ za pet let z možnostjo podaljšanja, če se ugotovi, da podpisniki sporazuma izvajajo obveznosti, določene s sporazumom. V nasprotnem primeru lahko vlada odloči o predčasnem prenehanju statusa državnega spomenika (14. člen ZVKD-1).
- 9 Ob navedenem moramo še opomniti, da mora pokrajinski svet pred sprejemom odloka o razglasitvi spomenika lokalnega pomena s katerim določitvijo meje spomenika in varstveni režim, kadar se razglasitev nanaša na območje, varovano ali zavarovano po predpisih s področja ohranjanja narave, pridobiti soglasje ministra, pristojnega za ohranjanje narave (16. člen ZVKD-1).

3.1.2.2 Premični spomeniki lokalnega pomena in žive mojstrovine

- 10 Premični spomenik je premečnina ali zbirka premečnin, ki: • predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti, • je pomemben del življenja na območju Republike Slovenije ali njenih regij ali • predstavlja pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo. Premičnina ali zbirka premečnin pridobi status premečnega spomenika z vpisom v inventarno knjigo državnega ali pooblaščenega muzeja ali z razglasitvijo (17. člen ZVKD-1). Premičnine in zbirke premečnin, vpisane v register, ki niso v upravljanju državnega ali pooblaščenega muzeja in niso vpisane v njegovo inventarno knjigo postanejo spomeniki z razglasitvijo. Predlog za razglasitev na podlagi lastne presoje ali na predlog pobudnika pripravi državni oziroma pooblaščen muzej. Če muzej zavrne pobudo za razglasitev, mora s svojo odločitvijo seznaniti pobudnika. Muzej mora o pripravi predloga za razglasitev seznaniti lastnika premečne dediščine, ki naj bi se razglasila za spomenik, in od njega pridobiti soglasje za razglasitev. Premične dediščine brez soglasja lastnika ni mogoče razglasiti za spomenik, razen če lastnik dediščine ni znan. Kot določa ZVKD-1 se zbirka lahko razglasi za spomeniško zbirko le, če so vse posamezne premečnine vpisane v inventarno knjigo zbirke po merilih iz ZVKD-1 (18. člena). Ob tem moramo opomniti, da je pred razglasitvijo premečnine, ki se nanaša na geološke zbirke, ki vsebujejo minerale in fosile, potrebno pridobiti soglasje ministra, pristojnega za ohranjanje narave. Spomenik lokalnega pomena se razglasi z odlokom, ki ga sprejme pokrajinski svet in ki vsebuje identifikacijo spomenika, vrednote, ki utemeljujejo razglasitev za spomenik, in varstveni režim spomenika (19. člen ZVKD-1).
- 11 Nesnovna dediščina z lastnostmi, ki jih določa ZVKD-1 v prvem odstavku 17. člena, ki je vpisana v register, se razglasi nesnovno dediščino posebnega pomena ob smiselni uporabi 12. člena ZVKD-1, pri čemer se določbe o javni obravnavi izvedejo tako, da se nanjo vabijo skupnosti, skupine in posamezniki, ki so nosilci nesnovne dediščine, ki je predmet postopka razglasitve, in druga zainteresirana javnost. Nesnovna dediščina lokalnega pomena se razglasi z odlokom predstavnškega organa pokrajine. Akt o razglasitvi vsebuje identifikacijo nesnovne dediščine posebnega pomena, vrednote, ki utemeljujejo razglasitev za nesnovno dediščino posebnega pomena, določbe o celostnem ohranjanju nesnovne dediščine posebnega pomena, podpiranju skupnosti, skupin in posameznikov, ki so njeni nosilci, in varstvu kulturnih prostorov, povezanih z njo. Akt o razglasitvi opredeli tudi način uveljavljanja avtorskih in sorodnih pravic, povezanih z nesnovno dediščino posebnega pomena ob upoštevanju predpisov, ki urejajo avtorske in druge sorodne pravice, vendar na način, ki omogoča javno dostopnost do nesnovne dediščine posebnega pomena in njeno prenašanje iz roda v rod (20. člen ZVKD-1).

3.1.3 Skupne določbe glede razglašanja

3.1.3.1 Začasna razglasitev

- 12** Kadar ima določena dediščina (lokalnega pomena), ki je vpisana v register vrednote spomenika in obstaja nevarnost, da bodo te vrednote okrnjene ali uničene, sprejme pokrajinski svet odlok o začasni razglasitvi za spomenik. V navedenem odloku mora navesti razlog za začasno razglasitev, varstveni režim in obdobje začasne razglasitve, ki lahko traja najdlje 12 mesecev in se izjemoma lahko podaljša še za 12 mesecev. Če prenehajo obstajati razlogi za začasno razglasitev pred iztekom navedenega roka, pokrajinski svet prekliče začasno razglasitev. navedeni odlok o začasni razglasitvi ali o njenem podaljšanju se objavi v Uradnem listu RS. Opomniti moramo, da se v postopku sprejemanja začasne razglasitve ne uporabljajo določbe ZVKD-1 o pripravi predloga za razglasitev, o obveščanju lastnikov v času priprave ter o javni obravnavi in o soglasju lastnika. V tej zvezi je še pomembno določilo, da mora pristojna organizacija hkrati s predlogom za začasno razglasitev začeti postopek priprave predloga za razglasitev spomenika. Nepravočasna priprava predloga pa ni razlog za podaljšanje trajanja začasne razglasitve. Če se začasna razglasitev nanaša na območja, varovana po predpisih o ohranjanju narave, mora pristojna organizacija o predlogu obvestiti ministra, pristojnega za ohranjanje narave. Kadar se začasna razglasitev spomenika nanaša na območje, varovano ali zavarovano po predpisih s področja ohranjanja narave, se lahko odlok o začasni razglasitvi sprejme samo ob soglasju ministra, pristojnega za ohranjanje narave (21. člen ZVKD-1).

3.1.3.2 Prenehanje statusa spomenika

- 13** O prenehanju statusa spomenika lokalnega pomena odloči pokrajinski svet po postopku, ki je predpisan za razglasitev spomenika in ob soglasju pristojne organizacije. Pokrajinski svet pošlje odlok o prenehanju statusa nepremičnega spomenika na pristojno zemljiško knjigo, ki po uradni dolžnosti izbriše zaznambo spomenika iz zemljiške knjige. Spomenik v upravljanju državnega ali pooblaščenega muzeja pa preneha z izbrisom iz inventarne knjige na podlagi sklepa organa, ki na podlagi akta o ustanovitvi muzeja obravnava vprašanja s področja strokovnega dela muzeja in ob soglasju ministrstva. Če pristojna organizacija oziroma ministrstvo v 60 dneh zavrne ne zavrne izdaje soglasja, se šteje, da je bilo soglasje izdano (23. člen ZVKD-1).

3.1.3.3 Varstvena območja dediščine

- 14** ZVKD-1 določa, da lahko pokrajina pred odločitvijo ministra o določitvi varstvenega območja dediščine, ciljev prostorskega razvoja varstvenih območij dediščin ter predpisom podrobnejše varstvene usmeritve v povezavi s posameznimi lastnostmi dediščine v varstvenih območjih poda mnenje k predvideni določitvi varstvenega območja dediščine (25. člen ZVK-1).

3.1.3.4 Sofinanciranje programa pokrajine za obnovo spomenika

- 15** V skladu z ZVKD-1 lahko ministrstvo nameni pokrajini dodatna sredstva iz državnega proračuna za sofinanciranje programa vzdrževanja in obnove spomenikov, ki ga sprejme pokrajina. Pri določanju višine sofinanciranja programa obnove spomenikov ministrstvo upošteva število spomenikov na ozemlju pokrajine, morebitno že sklenjene pogodbe o sofinanciranju programa obnove na ozemlju pokrajine ali pokrajine in določbe predpisov, ki urejajo financiranje pokrajin. Pokrajina mora za program obnove spomenikov nameniti sredstva iz svojega proračuna najmanj v višini deleža iz državnega proračuna.

O sofinanciranju programa obnove spomenikov iz državnega proračuna se sklene pogodba med ministrstvom pokrajino. Sestavni del pogodbe je načrt porabe sredstev. Če pokrajina pripravi program obnove spomenikov za obdobje do štirih let, se lahko sklene ustrezna večletna pogodba, pri čemer se letna višina sredstev določa z aneksom k osnovni pogodbi (35. člen ZVKD-1).

3.1.3.5 Dolžnost varovanja spomenikov

- 16** Kot določa ZVKD-1 mora lastnik varovati spomenik v sorazmerju s svojimi zmožnostmi. Zavod za varstvo kulturne dediščine lahko lastniku z odločbo odredi delno ali celotno izvedbo določenih ukrepov za izvedbo varovanja v sorazmerju z zmožnostmi lastnika ob upoštevanju koristi in ugodnosti, ki jih ima od dediščine. V primeru neupravičenega neupoštevanja navedene odločbe, ki ogroža vrednote spomenika ali njegovo uporabo lahko Zavod za varstvo kulturne dediščine sam izvede oziroma organizira izvedbo varovanja. V takšnem primeru lahko Zavod za varstvo kulturne dediščine od lastnika terjaja povrnitev sorazmernega dela stroškov, ki bi jih moral nositi lastnik. Za

povrnitev sorazmernega dela stroškov pa ima pokrajina, ki je financirala izvedbo varovanja pravico uveljavljati obilgijsko pravni zahtevek proti lastniku (38. člen ZVKD-1).

- 17 Ob dolžnosti varovanja spomenika moramo opomniti, da je lastnik spomenika upravičen do nadomestila, če se mu zaradi varstvenega režima poslabšajo pogoji za gospodarsko izkoriščanje spomenika in tega v okviru varstvenega režima ni mogoče nadomestiti z drugo dejavnostjo. Nadomestilo se lahko določi v enkratnem znesku ali v letnih zneskih. Pogoj za pridobitev pravice do nadomestila pa je, da varstveni režim omejuje obseg in način gospodarskega izkoriščanja v okviru dejavnosti ali rabe, ki jo je stvar zagotavljala oziroma imela pred uveljavitvijo varstvenega režima, ali da določa drugačno gospodarsko dejavnost ali rabo od tiste pred razglasitvijo.¹ Nadomestilo za spomenika lokalnega pomena se določi s pogodbo med pristojnim organom pokrajine (predsednikom pokrajine), ki je spomenik razglasila, in lastnikom spomenika. Rok za vlaganje nadomestila je največ eno leto po uveljavitvi odloka o razglasitvi spomenika. Zahtevek za nadomestilo lahko lastnik vložil pri pristojnem organu pokrajine (pokrajinski upravi), ki je spomenik razglasila. O zahtevku pa mora biti odločeno v 60 dneh od prejema. Če se pokrajina, ki je spomenik razglasila in lastnik ne moreta sporazumeti o višini nadomestila, ga določi pristojno sodišče v nepravdnem postopku, če pa se zahtevek zavrne v temelju, ga je po pravnomočnosti zavrnitve odločbe mogoče uveljavljati v pravnem postopku pred pristojnim sodiščem. Na tem mestu moramo še opomniti, da ZVKD-1 določa tudi merila za določanje višine nadomestila (39. člen ZVKD-1).

3.1.3.6 Vlaganje javnih sredstev

- 18 Če so za varovanje, oživljanje ali izvedbo drugih ukrepov varstva potrebni izredni stroški, ki presegajo običajne stroške, koristi in ugodnosti, izvirajoče iz statusa spomenika, in ti stroški niso v sorazmerju z zmožnostmi lastnika spomenika lokalnega pomena, lahko pokrajina za ta namen v okviru možnosti prispeva javna sredstva. Slednja se lahko vložijo tudi za financiranje obresti na bančna posojila namenjena vzdrževanju, oživljanju in izvedbi drugih ukrepov varstva. Sofinanciranje na letni ravni pa ne sme preseči pet odstotne obrestne mere na posojilo. Javna sredstva se lahko vložijo tudi za financiranje interventnih ukrepov varstva, ki so nujni in zahtevajo takojšnjo izvedbo. O vlaganju javnih sredstev se sklene pogodba med pokrajino in lastnikom ali investitorjem, ki ima pravico za izvedbo ukrepov na spomeniku, ki so predmet pogodbe, kot upravičencem. V pogodbi se določijo izvajalci del, ki so strokovno usposobljeni za izvajanje takšnih del, pogoji, pod katerimi je tak spomenik javno dostopen in morebitni posebni ukrepi varstva. Pri sklepanju pogodbe se upoštevajo predpisi, ki urejajo uresničevanje javnega interesa za kulturo. Javna sredstva se izplačujejo po izvedbi del, določenih s pogodbo, če pa se izkaže, da dela niso bila izvedena v skladu s pogodbo, je upravičenec dolžan povrniti pridobljena sredstva. Kot delež sredstev, ki jih mora zagotoviti lastnik ali investitor pa se upošteva vrednost del, ki jih lastnik ali investitor na podlagi navodil pristojne organizacije izvede v lastni režiji, če je tako določeno s pogodbo in če se vrednost del dokaže s cinitvijo zapriseženega cenilca. ZVKD-1 še določa, da mora lastnik v primeru prodaje ali izgube lastništva nad spomenikom iz drugih razlogov vrniti javna sredstva, ki so bila vložena v spomenik. V navedeni pogodbi pa se določi rok, do katerega velja dolžnost vračanja javnih sredstev (40. člen ZVKD-1). Če so potrebni za varovanje, oživljanje nesnovne dediščine posebnega pomena ali izvedbo drugih ukrepov varstva izredni stroški, ki presegajo običajne stroške, koristi ter ugodnosti, izvirajoče iz statusa spomenika, in ti stroški niso v sorazmerju z zmožnostmi nosilca, lahko država, pokrajina ali pokrajina za ta namen v okviru možnosti prispeva javna sredstva po postopkih iz zakona, ki ureja uresničevanje javnega interesa za kulturo. Javna sredstva se lahko vložijo tudi za sofinanciranje obresti na bančna posojila, namenjena vzdrževanju, oživljanju in izvedbi drugih ukrepov varstva. Sofinanciranje na letni ravni ne sme preseči pet odstotne obrestne mere na posojilo. Javna sredstva se lahko vložijo tudi za financiranje interventnih ukrepov varstva nesnovne kulturne dediščine, ki so neogibno nujni in zahtevajo takojšnjo izvedbo. O vlaganju javnih sredstev se sklene pogodba med pokrajino kot financerjem in nosilcem nesnovne dediščine. V pogodbi se določijo pogoji za zagotavljanje javne dostopnosti nesnovne dediščine posebnega pomena in morebitni posebni ukrepi varstva. Pri sklepanju pogodbe se upošteva zakon, ki ureja uresničevanje javnega interesa za kulturo. Javna sredstva se izplačujejo po izvedbi del, določenih s z navedeno pogodbo. Če se izkaže, da dela niso bila izvedena v skladu s

¹ Na tem mestu moramo opomniti na Avtentično razlago prvega in drugega odstavka 39. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine /ORZVKD39/ (Uradni list RS, št. 8/2011) s katerim je Državni zbor RS določil, da so pogoji za upravičenost do nadomestila iz prvega in drugega odstavka 39. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08 in 123/08) izpolnjeni v tistih primerih, ko se je stvar že pred razglasitvijo za kulturni spomenik uporabljala za gospodarsko dejavnost in se gospodarsko izkoriščala tako, da je lastnik pred omejitvami iz varstvenega režima z izkoriščanjem stvari pridobil dohodek ali imel zagotovljen dohodek na podlagi predpisov, ki urejajo dejavnost ali rabo take stvari, ali kadar varstveni režim določa drugačno gospodarsko dejavnost ali rabo od tiste pred razglasitvijo.

pogodbo, je upravičenec dolžan povrniti pridobljena sredstva. Na tem mestu moramo še opomniti, da lahko ministrstvo nameni pokrajini dodatna sredstva iz državnega proračuna za sofinanciranje programa varstva in oživljanja nesnovne dediščine posebnega pomena, ki ga sprejme pokrajina (40.a člen ZVKD-1)-.

3.1.3.7 Odškodnina za razvrednotenje

- 19 ZVKD-1 ureja tudi odškodninsko odgovornost investitorja za nedovoljene posege, katerih posledice so razvrednotenje dediščine. V navedenih primerih se odškodnina določi glede na družbeni pomen in vrednost razvrednotene dediščine, pri čemer pa je ta najmanj enaka stroškom vzpostavitve v prejšnje stanje. Odškodnina za razvrednotenje arheološkega najdišča pa je najmanj enaka vrednosti raziskav, ki bi bile potrebne za prevod uničene dediščine v arhiv arheološkega najdišča. Za spomenik lokalnega pomena zahteva odškodnino pokrajina, o njej pa odloči sodišče. Odškodnina je prihodek proračuna tiste pokrajine, ki je spomenik razglasila (41. člen ZVKD-1).

3.1.4 Predkupna pravica in razlastitev

- 20 Pokrajina, ki je spomenik razglasila, ima predkupno pravico na spomeniku lokalnega pomena in na nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena, če je tako določeno v odloku o razglasitvi, v primeru neizkoriščene predkupne pravice države pa tudi na nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika državnega pomena, ki je na območju pokrajine. Lastnik spomenika lokalnega pomena ali nepremičnine v vplivnem območju mora o nameravani prodaji in o pogojih prodaje pisno obvestiti predkupnega upravičenca. Pristojni organ pokrajine (predsednik pokrajine) pa mora v 30 dneh sporočiti lastniku, ali bo pokrajina izkoristila predkupno pravico. ZVKD-1 še določa, da lahko pokrajina predkupno pravico prenese na tretjo osebo, če se s tem izboljša ohranitev in javna dostopnost ter zagotovi taka uporaba, ki je skladna z družbenim namenom spomenika. O tem pa odloča pristojni organ pokrajine (pokrajinski svet). Na tem mestu moramo še opomniti, da ima pokrajina kot predkupni upravičenec po ZVKD-1 prednost pred morebitnimi predkupnimi upravičenci, določenimi z drugimi zakoni, razen v primeru predkupne pravice države na nepremičninah v zavarovanih območjih, za katere je država sprejela akt o zavarovanju, ki se izvaja v skladu s predpisi s področja ohranjanja narave. Predkupna pravica se izključuje, če lastnik spomenika lokalnega pomena ali nepremičnine v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena prodaja le-te svojemu zakonu, sorodnici oziroma sorodniku v ravni vrsti, posvojiteljici oziroma posvojitelju, posvojenki oziroma posvojencu ali osebi javnega prava, katere ustanoviteljica je država, pokrajina ali občina (62. člen ZVKD-1).
- 21 V zvezi z razlastitvijo moramo opozoriti še na določilo 63. člena ZVKD-1 po katerem se lahko lastninska pravica na nepremičnem spomeniku odvzame proti odškodnini ali nadomestilu v naravi, razlastitev pa je dopustna, če so spomenik ali njegove zavarovane vrednote ogrožene in če njihove ohranitve ni mogoče doseči na drug način oziroma če ni mogoče na drug način zagotoviti dostopnosti spomenika v skladu z aktom o razglasitvi. Poseg v lastninsko pravico pa mora biti sorazmeren javni koristi, zaradi katere pride do razlastitve. Razlastitev spomenika lokalnega pomena predlaga pristojni organ pokrajine, ki je spomenik razglasila. Razlastitveni zavezanec je fizična ali pravna oseba, ki ima v lasti nepremičnino, ki je predmet razlastitve. Razlastitveni zavezanec je lahko tudi oseba javnega prava, razen države. Naj še opomnimo, da se razlastitev opravi na način in po postopku, predpisanem v zakonu, ki ureja razlastitev in omejitev lastninske pravice pri urejanju prostora.

3.1.5 Lokalna javna služba varstva dediščine

- 22 Lokalna javna služba varstva dediščine obsega varstvo dediščine lokalnega pomena, financiranje muzejev in drugih subjektov varstva dediščine ter upravljanje spomeniških območij lokalnega pomena. Na področju varstva pokrajine poleg drugih nalog po ZVKD-1 zagotavljajo: • vzpostavljajo, organizirajo in financirajo lokalne javne službe varstva ter zagotavljajo nadzora nad njenim izvajanjem in • financiranje drugih oblik varstva v skladu z zakonom. Pokrajina lahko ustanovi svojo organizacijo za izvajanje nalog varstva, ki pa ne smejo posegati v pristojnosti, ki jih imajo na področju varstva državni organi (99. člen ZVKD-1).
- 23 Kot določa ZVKD-1 lahko pokrajina ustanovi organizacijo, ki izvaja izbirno lokalno javno službo varstva nepremične dediščine za opravljanje ene ali več naslednjih nalog: • dokumentiranje dediščine na ozemlju pokrajine; • izvajanje predhodnih raziskav; • izvajanje posameznih konservatorsko-restavratorskih del; • sodelovanje z lastniki nepremičnih spomenikov in z drugimi, ki imajo interese v zvezi s posameznim spomenikom, ter posredovanje pojasnil, nasvetov in navodil;

• sodelovanje pri varstvu dediščine v primeru oboroženega spopada in naravnih in drugih nesreč; • upravljanje lokalnih spomenikov ter • izvajanje programov za razvijanje zavesti o dediščini. Izvajalec lokalne javne službe mora Zavodu za varstvo kulturne dediščine najmanj enkrat letno posredovati podatke o dokumentiranju dediščine na ozemlju pokrajine in poročilo o delu (100. člen ZVKD-1).

- 24** Ob navedenem pokrajina zagotavlja javno službo varstva premične in nesnovne dediščine z ustanovitvijo muzeja. Pokrajina je dolžna zagotavljati prostorske, strokovne in tehnične zahteve delovanja lokalne javne službe varstva premične dediščine, vključno z nujnimi odkupi. Predloge za razlastitev premične in žive dediščine za spomenike lokalnega pomena pa pripravlja izvajalec javne službe varstva premične in žive dediščine (101. člena ZVKD-1).

3.1.6 Financiranje izvedbe posebnih inšpekcijskih ukrepov

- 25** Nadzor nad izvajanjem določb ZVKD-1 in na njegovi podlagi izdanih podzakonskih predpisov in drugih aktov, ki se nanašajo na varstvo, opravlja inšpektor, pristojen za dediščino (109. člen ZVKD-1). Slednji pa lahko ob splošnih ukrepih izvede tudi posebne inšpekcijske ukrepe v primerih nedovoljenih posegov (115. člen ZVKD-1), v primerih škode ali neposredne nevarnosti poškodovanja (116. člen ZVKD-1) in v primeru škodljivega ravnanja (117. člen ZVKD-1). ZVKD-1 določa, da občina, ki je spomenik razglasila izvede poseben inšpekcijski ukrep na stroške zavezanca, če pa ta ne zagotovi sredstev oziroma ne povrne sredstev za izvedbo posebnih ukrepa postavljenega v zahtevku za plačilo stroškov zavezanca, pridobi občina, ki je spomenik razglasila zakonito hipoteko na nepremičnini, ki je predmet ukrepa (42. člen ZVKD-1).

Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/

109. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/ se spremeni tako, da se glasi:

'109. člen

(inšpekcijski nadzor)

Nadzor nad izvajanjem določb tega zakona in na njegovi podlagi izdanih predpisov in drugih aktov, ki se nanašajo na varstvo, opravlja pokrajinski inšpektor, pristojen za dediščino.'

Ključne besede

Lokalna samouprava, občina, pokrajinski svet, predsednik pokrajine, pokrajinska uprava, pristojnosti, kulturna dediščina.

Uporabljene kratice

ZVKD-1 - Zakon o varstvu kulturne dediščine /ZVKD-1/ (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11-ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16, 21/18-ZNOrg).

Viri

Ustava in zakoni

Ustava Republike Slovenije /Ustava RS/ (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a).

Zakon o varstvu kulturne dediščine /ZVKD/ (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11-ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16, 21/18-ZNOrg).